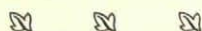

Intusschen hoop ik, dat de Nederlandsch Indische Vereeniging haar schoon werk moge voortzetten en uitbreiden en dat zij naar behooren steun ondervindt voor het vervullen van haar grootsche taak: het scheppen van een behaaglijk tehuis in Nederlandsch Indië.

Voor het Algemeen lidmaatschap kan men zich opgeven bij Mej. L. S. D. MERKUS,
Van Heutszboulevard 12, Batavia C.

JAC. P. THIJSSE.

ZONNEBAD EN SOOS IN HET LEVEN DER AALSCHOLVERS.

In de Lekkerkerkse aalscholverkolonie liggen langs de kant van de kooivijver een groot aantal takken, boomstompen enz. in het water. Op deze stukken hout en op de kant zitten altijd vele aalscholvers hun vrije tijd door te brengen. Hier kunnen we de boeiendste gebeurtenissen, die zich in het aalscholverleven afspelen, vanuit de schuilhut te zien krijgen. Allereerst het bekende vleugeldrogen. De aalscholver en zijn verwanten Jan van Gent en Pelikaan, worden, in tegenstelling met andere vogels, in het water nat. Dat komt niet, omdat ze geen vetklier hebben, want die hebben ze wel, maar omdat ze zodanig bevederd zijn, dat het water tussen de vleugeldekkeren en staartdekkeren kan binnendringen. Bij eenden worden de vleugels daarentegen in een soort étui tegen binnendringend water beschermd. Het eerste, wat een uit het water komende aalscholver te doen heeft, is dan ook zich uit te schudden en zijn vleugels met opgelichte dekkeren wijd uitgespreid en lichtelijk heen en weer zwaaiend te drogen. Daarbij draait hij zijn rug naar de zon en/of de kop naar de wind. Alle bezigheden, zoals toiletteren, met drijvende rommel spelen en vechten gaan ondertussen gewoon door, ja ik zag ze zelfs dutten en zwemmen met uitgespreide vleugels. Dit laatste meestal of uitsluitend van volwassen jongen. Het is natuurlijk een nutteloze handeling, want bij het opvliegen worden ze toch weer nat.

Wanneer we een jong de hals, de kop of de buik natmaken, gaat hij ook vleugeldrogen, hetgeen toont, dat dit niet uitsluitend een reactie is op het gevoel „natte vleugels”, maar op het gevoel „nat”.

Bij heet weer en omstreeks 1 uur 's middags zien we vaak badende aalscholvers. Heftig klappen ze daarbij al zwemmende met de vleugels op het water, dat dit hoog opspettert en ver in het rond sproeit. Andere vogels baden daarentegen bij opkomend onweer en regen. Ook baadt een aalscholver nogal eens na goed doorstane schrik, of voordat hij uit het water op een paal springt. Dit laatste kan ook een emotie-afleiding behorende bij de „paalruzies” zijn, waar we het nu eens over zullen hebben.

Vaak zien we, dat een aalscholver op een paal zit en een ander aanstalten maakt, om op zijn plaats te gaan zitten. Ik laat dus in het midden, of het hem er om te doen is, op die paal te zitten, of dat sexuele driften hem ruzie doen zoeken, of wat dan ook.

Er doen zich nu verschillende gevallen voor:

1°. Beide zijn uitgevlogen jongen. Deze zijn zeer verdraagzaam: ze beginnen wel even met ruziën, maar al heel gauw gaat de ene wat op zij, om met een beetje geven en nemen, zo mogelijk samen op het stuk hout te zitten. Als ze enige maanden oud zijn, verdwijnt die verdraagzaamheid terwijl ze tegelijk „de baard in de keel” krijgen. Jongen uit hetzelfde nest schijnen daarna evenwel verdraagzaam te blijven; de drie broers of zusjes, die we straks nog zullen bespreken, zaten altijd in broederlijke harmonie samen, maar waren tegen andere jongen heel wat minder vriendelijk.

2°. De één is een jong, de ander een oude. Dan moet het jong steeds het veld ruimen; slechts zeer zelden komt het voor, dat een jong een oude afslaat of zelfs, dat een jong een oude van zijn „voetstuk” afjaagt en er zelf op gaat zitten. Het aangevallen jong wijkt bedelend-afwerend.

Geheel anders is het resultaat, als het aangevallen jong écht bedelt. Het is dan grappig om te zien, hoe een oude vogel imponerend en intimiderend, alsof hij

Fig. 1. *Vleugeldrogen; let op de opgerichte dekveeren.*

de oppergrootvizer van de kalief van Bagdad is, met luid „krô krô” aan komt zetten en alles vol eerbied en ontzag voor zo'n martiaal gedrag opzij gaat, totdat . . . ineens een bedelend, als een slecht gesmeerde kruiwagen jengelend, vleugelwaaierend en met de keelzak trillend jong plassend op hem af stuift, waarop de oude onmiddellijk aan de haal gaat, onderduikt of wegvliegt, steeds gevolgd door het hevig te keer gaande bedelende jong, net zolang tot deze gevoerd wordt of hem uit het oog verliest.

We vragen ons dan af, of ouden en jongen elkaar herkennen. Uit niets blijkt, dat ouden onderscheid zien tussen hun eigen en anderman's kinderen. Wel kennen de jongen hun ouders:

In de kooi zien we de uitgevlogen jongen rondboemelen, waarbij ze talloze oude aalscholvers passeren zonder er enige notitie van te nemen. Plots krijgt een jong iets in het oog, en stormt er (vaak van grote afstand) op af, om bij een bepaalde oude als een bezetene te gaan bedelen. Deze probeert te ontwijken, zoals hierboven beschreven (grote jongen worden pas na langdurig aandringen gevoerd). Per sé moet dat jong

juist die éne bepaalde oude hebben en als het die oude gelukt, tussen het gewoel van andere aalscholvers te ontsnappen, probeert dat jong het nooit bij een ander.

Daar staat tegenover, dat jongen in de buurt altijd levendige belangstelling tonen voor zo'n bedelpartij en soms óók komen bedelen. Dat kunnen dan broers en zusjes zijn, daar het gezin na het uitvliegen bij elkaar blijft; maar dat kan niet, als zeven even-oude jongen achter één oude aan zitten.

Ook herkennen de in het nest liggende jongen hun pa of ma wanneer deze naar het nest toe vliegt tussen andere aanvliegende pa's en ma's.

3°. Tussen twee ad. aalscholvers ontspint zich een paalruzie. Dan is het een kwestie van imponeren en intimideren, wie na afloop op de paal komt te zitten.

Machtig imponerend als een boze zwaan komt de aanvallende aalscholver met opgezette veren en vleugels, ingetrokken hals, hoekig vooruitgestoken keelzak en luid (met stijgende toonhoogte) „krô krô krô . . .” roepend, aanzwemmen. De aange-

Fig. 2. Zwemmend vleugeldrogen.

vallen aalscholver maakt zich eveneens zo dik als hij kan, tenzij het de aanvaller gelukt is, hem van achteren te verrassen, zodat hij zich niet in afweerpositie kon zetten. Vaak volgt er een kloppartijtje, waarbij de dreigend vooruitgestoken snavels met woedend „kroa” felle uitvallen doen — altijd zodanig, dat ze elkaar hoogstens raken maar nooit verwonden.

Tenslotte lukt het één der strijdende partijen zijn tegenstander te intimideren, zodat deze voor hem wijkt. Is het de aanvaller dan gelukt de ander te verdrijven,

dan springt hij op de paal, zet zijn kuif en halsveren op, strekt zijn keelzak recht en roept langgerekt diep „ôôôôôôôô”.

De aalscholvers, die we op een bepaalde plaats in de soos zien, leren we bij langdurig waarnemen individueel herkennen. Vele of misschien wel alle houden zich bij voorkeur op één plaats op, en hebben soms een vaste zittak. Van 13 t/m 19 Juli bracht ik de dag door in een schuilhut bij enige nesten, van waaruit ik tevens een goed uitzicht op een gedeelte der „soos” had. De eerste vijf dagen zag ik drie (van gekleurde ringen voorziene) jongen samen op steeds hetzelfde uiteinde van dezelfde tak zitten. Bij nazoeken in de ringregisters bleek, dat dit drietal uit hetzelfde nest afkomstig was, welk nest vlakbij hun zittak lag, en dat hun leeftijd $\pm$ drie maanden was. Ze hadden juist dié tak uitgekozen als zittak, die het dichtste bij hun nest lag, en brachten er vrijwel de hele dag door. Op 18 en 19 Juli waren ze verdwenen dus ongetwijfeld tegelijk (samen?) weggetrokken. Een vierde gekleurd geringd jong uit een ander nest zag ik minder geregeld, aangezien het uitzicht op hem door takken belemmerd werd. Ook hij hield zich steeds vlakbij zijn nest op, doch had geen vaste zittak. Op het midden

ZONNEBAD EN SOOS IN HET LEVEN DER AALSCHOLVERS 17

van de bovengenoemde tak zaten geregeld twee jongen waarvan het verenkleed sterk deed denken aan een jonge zilvermeeuw en zo leerde ik er nog meer door bevedering of typische gewoonten kennen. Veel meer moeite kostte dit bij de oude vogels, toch keren ook zij vermoedelijk steeds naar het nest of naar een daar vlakbij gelegen soos-gedeelte terug, zodat de jongen er hun ouders kunnen vinden.

Nog niet vliegvlugge jongen van vier weken oud springen uit hun nest indien mensen er vlakbij komen. Zij blijven als het „gevaar” verdwenen is niet in de soos rondhangen, maar proberen weer in hun nest te klauteren. Bij de lage nesten lukt dit meestal, daar het voortreffelijke klimmers zijn; doch indien het niet lukt, blijven de

Fig. 3. *Het ordenen van de veren. Links boven een jong met gekleurde ringen. De eend is op zoek naar uitgebraakte vis*

jongen onder het nest zitten, terwijl de ouden er zich (ook indien hun spruiten heftig bedelen) niets van aantrekken. Een oude doet nooit moeite om zijn jong tegemoet te komen bij het bedelen en voeren, integendeel. Daar ze soms evenwel (althans bij de lage nesten) eerst op de grond komen en vandaar naar de nesten gaan, kunnen de jongen hen toch nog wel ontmoeten. Bij de hoge nesten is een jong, dat overboord valt of springt daarentegen verloren. Men lette er maar eens op, dat er vrijwel geen 4 à 6 weken oude jongen in de soos komen. Ook kunnen deze om psychologische redenen geen gemorste vis van de grond opeten.

Helaas hebben enige overijverige vogelberingers het nodig gevonden de jongen in de hoge bomen te ringen, met het gevolg, dat heel wat jongen overboord sprongen en omkwamen. Tegen dergelijke betreurenswaardige excessen, die het ringonderzoek slechts benadelen kunnen, moet dan ook gewaarschuwd worden.

Alle jongen keren om te slapen naar hun nest terug, ook diegene, die de kooi reeds verlaten hebben. In Augustus en zelfs nog in de winter zitten nestbomen, waar alle nesten uitgewaaid zijn, 's nachts vol van slapende jongen en een kleiner aantal ouden. 's Ochtends en 's avonds zien we een flinke slaaptrek, maar merkwaardigerwijze zien we 's ochtends óók troepen thuiskomen.

Onopgelost is nog de vraag waar de soos is der aalscholvers, die in de hoge bomen en in niet aan de kooioever gelegen boomgroepen nestelen. Indien ik voldoende medewerking had van veldwaarnemers, zou deze vraag gemakkelijk op te lossen zijn. Met een tiental waarnemers kan men de hele kooi tegelijk bestrijken, zodat geen enkele aalscholver met gekleurde ringen over het hoofd gezien wordt.

Verder krijgen we in de soos allerlei spelen van de jongen te zien. De vliegspelen blijven buiten beschouwing.

Fig. 4. Twee van de drie gekleurd geringde broers en zusjes in broederlijke eenheid op hun tak.

Het meest gewone spel van jonge aalscholvers is het „snavelspelen”. Alle in de kooi drijvende rommel, takjes, veren, dode vissen enz. wordt beetgepakt, besnaveld, opgegooid, weer gevangen en ondergedompeld, de vis tenslotte door de oudere jongen geconsumeerd. Ook spelen jongen uit hetzelfde nest veel met elkaar's snavels.

Een andere liefhebberij is het „eendenplagen”. Een eend zwemt met een stel jongen door de kooi rond,

daarbij als reinigingsdienst voor de gemorste vis fungerend, tot ze plots onrustig wordt en waarschuwend kwakend wegzwemt. Ineens komt er dan vlakbij haar een jonge aalscholver boven; om weer onder te duiken en het spelletje te herhalen. In Artis zag Portielje ze eendenkuikens vangen en inslikken, hetgeen ik in Lekkerkerk niet waarnam.

Tenslotte zag ik de volgende, door Portielje „praemaritale symboolhandelingen” genoemde, gewoonlijk door oude vogels in de voortplantingstijd uitgevoerde, handelingen uitvoeren door enkele maanden oude jongen:

1. *Paringsinleidingen*. Eén bepaald jong, die zich steeds op dezelfde plaats in de soos ophield, had de gewoonte, aanvallen bij paalruzie af te slaan door eerst te vechten en daarna vrouwelijke paringsinleidingen te vertonen. Ouden begroette hij bij voorkeur met de eerste fase (flapbeweging, rythmisch vleugels opwippen), jongen daarentegen met de tweede fase der paringsinleidingen („gorgelen”). Eén jong (broer of zus?) liet hij verdraagzaam naast zich zitten. Ook zag ik nog enkele

ZONNEBAD EN SOOS IN HET LEVEN DER AALSCHOLVERS ☼ 19

aalscholvers in onvolkomen klee paringsinleidingen vertonen, maar kon geen leeftijd vaststellen.

2. *Nestbouw.* Het snavelspelen is boven reeds beschreven. Wanneer een jong een nest uit elkaar rukt, kan dat ook nog een „experimenteerspel” zijn. Doch als hij met takken wegzwelt en zelfs wegvliegt, moeten we dit tot de praemaritale symboolhandelingen rekenen. Tot het bouwen van speelnesten komt het evenwel niet.

3. *Broeden.* Bij een vrijwel in de steek gelaten nest hielden zich vaak twee verschillende jongen op. Eén daarvan zag ik eens in broedse houding op de eieren zitten.

4. *Voeren.* Voerbewegingen komen zowel als reactie op het bedelen van een ander jong of als toevallige snavelbeweging bij het „snavelspelen” voor. Voorzover na te gaan was, bleef het voorafgaande voedsel-omhooglikken achterwege, zodat het gevoerde jong de krop van het voerende jong leeg vond. Ik zag het elkaar voeren bij jongen uit hetzelfde nest, en enige malen, dat een vier weken oud jong na zeer langdurig gebedel door een twee maanden oud gevoerd werd. Beide waren door de storm uit hun nesten gevallen en hadden razende honger. Zolang het vier weken oude jong weinig of matige honger had, bedelde hij niet. Dat gebeurde pas toen de nood het hoogst was.

Al deze interessante belevenissen, die verreweg alles overtreffen, dat men bij het nest kan zien, hebben me doen afvragen, of het publiek daar ook niet van meegenieten kon. Inderdaad is dat zeer goed mogelijk. Zoals de kooiker ongemerkt zijn in de pijp zwemmende eenden door de rietschutting begluurt, zouden de bezoekers van achter een schutting de zonnebadende en soos-houdende aalscholvers kunnen bespieden en fotograferen. Men zet dus langs de waterkant een schutting met kijk- en kiekaten, zodat het publiek ongemerkt naderen en zich achter de schutting verschuilen kan. In Lekkerkerk staat langs een groot gedeelte van de oever een kooischutting, maar helaas nestelen in de erover groeiende vlieren aalscholvers, die bij onze komst wegvliegen en de sooshoudende vogels zo doen meeschrikken, dat ze ook wegvliegen, al hebben ze niets gezien. Overigens slaat dit denkbeeld niet alleen op aalscholvers, maar kan in elke vogelkolonie een „massaschuilhut” van groot nut zijn. Het schouwspel dat men dan te zien kan krijgen, overtreft alles wat men rondlopende en alle vogels weggagende ziet. De kennis van het publiek van het vogelleven wordt daarmee zeer vergroot. Het kan de vogels en de vogelbescherming slechts ten goede komen!

A. KORTLANDT.

Fig. 5. O ô ô ô ô ô: het is gelukt de ander te verjagen.